

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

9
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 464 sahifa, 30-sentyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va

innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rne.....	7
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
Qishloq xo'jaligida sug'orish tizimlari boshqaruvini rivojlantirish yo'llari	11
Mirjamilova Hulkar Nurali qizi , assistent	
Yangi O'zbekiston sharoitida o'simliklar karantini tizimi faoliyatini takomillashtirish va iqtisodiy samaradorligini oshirish	15
Alimov Murodkosim Achilovich , mustaqil izlanuvchi	
"Yashil iqtisodiyot" da energetika sohasini investitsion holatining statistik tahlili	20
Umarov Faxriddin Umar o'g'li , katta o'qituvchi	
Yoqilg'i-energetika korxonalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda investitsion faoliyatning ahamiyati	26
Ergashev Muhibbek Aslam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Tog'li hududlarda turizm biznesining rivojlanishi	31
Abduvakil Alimov Komil o'g'li , tayanch doktorant	
Ta'lim turizmining nazariy asoslari va O'zbekistondagi tendensiyalari.....	38
Maxmudova Nodira O'ktamovna , tayanch doktorant	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	43
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , tayanch doktorant	
Mintaqaviy investitsion loyihalarning jozibadorligi tahlillari masalalari	46
Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich , dotsent, i. f. n.	
Yashil iqtisodiyotning tijorat banklaridagi ahamiyati va ularning raqamlashuvi	51
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi , dotsent, PhD	
Turizmni rivojlantirishda "Tourism 4.0" konsepsiyasini joriy etish masalalari	57
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna , mustaqil tadqiqotchi	
Davlat tomonidan qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	62
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD; Jabborov Jahongir Abduvohid o'g'li , magistrant	
Перспективные направления "Зелёной химии" для Республики Узбекистан.....	66
Султанходжаев Бахтиёр Забихуллович	
O'zbekistonda transport va logistika sohasini rivojlantirish strategiyasi	73
Usmonov Botir , magistr	
Hududlarda investitsion faollikni oshirishga qaratilgan mexanizmni takomillashtirish	78
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi , tayanch doktorant	
Qurilish tarmoqlarida boshqaruv faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili.....	82
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich , PhD	
Connection between interest rate on loans, cash flow and turnover of funds	87
Sharbat Abdullaeva , Professor; Sardor Abdullaev , the applicant	
Econometric Analysis of the Impact of IPO on the Market Capitalization of Companies	92
Shakhzod Saydullaev , PhD.	
Davlat xaridlarini takomillashtirishda byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning mohiyati va zarurligi	101
Raximjonov Kamronbek Ilxomjon o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekistonda to'lov tizimining raqamli transformatsiyasining o'ziga xos xususiyatlari.....	105
Otamurodov Shavkat Nusratillayevich , i. f. d. (DSc); Eshqulova Nasiba Normo'minovna , o'qituvchi	
Tijorat banki xizmatlarida ta'lim kreditining o'rne va uni takomillashtirish masalalari.....	110
Eldor Uskanov , mustaqil tadqiqotchi	
Korxonaning strategik boshqaruvini takomillashtirish	114
Maxmudov Nosir Maxmudovich , professor; Elmurodov Faxriddin Farxodovich , magistratura tinglovchisi	

Respublikada kichik biznesni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash masalalari.....	120
Ergashev Otamurod Toshtemirovich, PhD	
Mulk iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda muammo va yechimlar.....	125
Ermatov Musojalil Komilovich, kafedra dotsenti v. b.; Abdunazarov Oybek Abdumutalibovich, katta o'qituvchi	
Using intelligent and decision support systems for developing University Curriculum: semi-automated need analysis approach.....	132
Abduraxmanov Zafar Batirovich; Ikromov Sayidolim Ismoilovich	
Challenges of Developing a Competitive Environment in the Context of Economic Liberalization.....	138
Akobirova Nodira Najmiddin qizi, asisstant	
Topical Issues of the Development of Recreational-Tourist and Military-Recreational Activities.....	141
Alimova Guzal Alisherovna, PhD in economics, docent	
Kreditlash jarayonlarida xulq-atvor iqtisodiyoti omilini joriy etish istiqbollari.....	146
Jo'rayeva Sevara Zakirovna, mustaqil izlanuvchi (PhD)	
Portfelli xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	152
Kamilova Iroda Xusniddinovna, PhD	
Exploring the Ethical Dimensions of Artificial Intelligence in Advancing Human Rights and Sustainability	156
Matkarimova Gulchekhra Abdusamatovna, Professor	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlashning nazariy asoslari.....	163
Maxmudov Rahimjon Xamid o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Barqaror iqtisodiy o'sishga yalpi talab va yalpi taklif omillarining ta'siri.....	170
Nabiyev Ulug'bek Mirodiljon o'g'li, tayanch doktorant	
The potential advantages of implementing the Total Quality Education Management (TQEM) concept	175
Otakulov Makhamadjon, PhD	
Kichik yashil biznesni yanada rivojlanitirish imkoniyatlari.....	181
Raximova Kizlarxon Ne'matjon qizi	
Jamg'armalar investitsiyalar manbasi sifatida.....	185
Sadikova Ra'no Abdullayevna, i. f. n., dots.	
Davlat moliyasining moddiy asosini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga erishish	188
Shamsiyev Shuxrat Sayfutdin o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Aholi turmush darajasini oshirishda ijtimoiy himoyaning o'rni	191
Sherjonov Sherjon Alijan o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar to'lov qobiliyatini aniqlashning nazariy-uslubiy masalalari.....	196
Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li, dekan o'rinbosari	
Kichik sanoat zonalari faoliyatini samarali boshqarish tamoyillari	203
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich, dotsent; Adilbekov Allayar Anvarbekovich, magistrant	
Aholini ijtimoiy himoya qilishda pensiya va ijtimoiy nafaqalarning o'rni.....	206
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li, mustaqil izlanuvchisi	
Использование методов управления для повышения эффективности производства на предприятиях.....	212
Алиева Надирахон Абдумаликовна, PhD. доц.; Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи, ст. 3-курса	
Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish.....	217
Z. G. Allaberganov, kafedra dotsenti	
Davlat fiskal (byudjet-soliq) siyosatining aholi bandligiga ta'siri va uni takomillashtirish.....	222
Asatullayev Xurshid Sunatullayevich, i. f. n., professor	
O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlariga raqamli iqtisodiyotni shakllantirish omillari.....	228
Axmedova Yulduz Sunatullayevna, kafedra o'qituvchisi	
Moliyaviy risklarni baholash usullari, boshqaruvdagi yondashuvlari	232
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna, kafedra dotsenti	

Sugʻurta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini taʼminlashda biznes jarayonlarini boshqarish	236
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich , mustaqil izlanuvchi	
Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning ekonometrik modellashtrish koʻrsatkichlari	242
Berdiyev Akram Oʻktamovich , mustaqil izlanuvchi	
Innovatsion muhitni shakllanishi va rivojlanishida investitsiyaning zarurligi	253
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Meva-sabzavotchilik klasterlarida yashil moliyalashtirishning nazariy asoslari va xususiyatlari	258
Botirov Erkinjon Xayitovich , kafedra dotsenti	
Oʻzbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali investitsion salohiyatni oshirish	263
Gʻaybullayev Odil Baxtiyarovich , kafedra dotsenti v. b.	
Tadbirkorlik subyektlarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishni qoʻllab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	269
Jubanova Bayramgul Aymuratovna , PhD	
Soliq maʼmuriyatchiligi va uni raqamlashtirishni ekspert baholash yoʻllari	272
Ibragimov Boburshoh Bohodir oʻgʻli , i. f. d. (PhD), doktorant (DSc)	
Xalqaro standartlarga muvofiq buxgalteriya outsorserlari tomonidan moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilishni takomillashtirish	278
Islomov Alisher Baxtiyor oʻgʻli , mustaqil izlanuvchi	
Oʻzbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	284
Qurbonova Shaxrinnoz , tayanch doktorant	
Yerlarning degradatsiyaga uchrashi va oldini olish boʻyicha chora-tadbirlar	288
Mamanazarova Nasiba Joʻrayevna , kafedra doktoranti	
Davlat sektorida ichki auditni tashkil etish xususiyatlari	292
Mamirjon Jaloliddinov , mustaqil izlanuvchi	
Финансирование акционерных общества через рынок капитала	297
Муминов Шохжахон Суюнович , ассистент кафедры	
Необходимость развития предпринимательской и страховой деятельности риски на рынке Узбекистана	302
Муютдинов Махмуд Жалелович , независимый исследователь	
Инвестиционная привлекательность как фактор экономического развития страны	307
Назарова Гузал Баходировна	
Tijorat banklarida kreditlash jarayonlarini takomillashtirish masalalari	312
Nozima Abdullayeva , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklarining xizmatlar sohasini kreditlash amaliyotiga taʼsir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili	316
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich , kafedra dotsenti v. b.	
Современное решение, которое положительно влияет на логистические услуги и резко снижает смертность на перекрестках	326
Тажимуратов Умид Рузматович , Бахриев Иброхим Исометдинович , кандидат медицинских наук, доцент; Жуманиёзов Эркин Худойбергенович , кандидат медицинских наук, доцент; Тажимуратов Руздат Отажанович , кандидат медицинских наук, Тажимуратов Абдусами Умид угли , ученик 10 класса	
Oʻzbekiston Respublikasi tijorat banklarida dividend siyosati va tendensiyalari tahlili	333
Temirov Abdulaziz Alimjanovich , kafedra dotsenti, i. f. n.	
Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан	339
Топилдиев Соҳибжон Раҳимжонович , DSc; Одилова Дилноза Барнаевна , PhD	
Portfelli xorijiy investitsiyalarni milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	345
Tosheva Ziroat Aliqul qizi	

Kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy jihatlarlari	349
To'rayeva Nafisa Odilovna , mustaqil izlanuvchi	
О достижениях Узбекистана в реализации национальных целей и задач устойчивого развития.....	355
Турсун Мухитович Ахмедов , и. ф. д., проф.; Гавхар Рустамовна Хидирова , докторант, и. ф. ф. д., доц.	
Влияние корпоративного управления в зеленой экономике	359
Уринов Бобур Насиллоевич , заведующий кафедрой	
Ko'chmas mulkni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari.....	366
Fayziyev Farrux Abdullaxojayevich , kafedra dotsenti	
Transport tizimi iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari.....	374
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich , DSc.	
Oliy ta'lim muassasalarida byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning ayrim fundamental masalalari	382
Xayriddinov Sh. B. , mustaqil izlanuvchi	
Xalqaro raqamli valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari	385
Xolov Nabijon Qaxramonovich , PhD.	
Nodavlat notijorat tashkilotlarning rivojlanishi va hozirgi shart-sharoitlari	391
Xusanov Otabek Nishonovich , PhD, mustaqil izlanuvchi	
Banklarining aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari.....	396
Elbusinova Umida Xamidullayevna , kafedra dotsenti	
Особенности методики проведения аудита затрат на производство.....	401
Хилола Икрамова Ровшан кизи , базовый докторант	
Ta'lim islohotlarining ma'naviyatdagi o'rni	407
Bekdavlat Aliyev	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	412
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , kafedra dotsenti	
Moliyaviy barqarorligi tushunchasining konseptual mohiyati, turlari va asosiy tavsiflari.....	416
Eshquvatov Aziz Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy axloqiy konsepsiyalaridagi umumiylik va xususiylik.....	420
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , falsafa fanlari doktori (PhD)	
Yer resurslaridan foydalanishning iqtisodiy va huquqiy asoslari.....	424
Abdurahmanova Muqaddas Toxtasinovna	
Стратегии привлечения иностранных инвестиций для содействия устойчивому экономическому росту в Республике Узбекистан с акцентом на инициативы зеленого развития	431
Нилуфар Зикируллаева Дилмуродовна , аспирант	
Bank tizimi barqarorligini oshirishda kredit risklarining ahamiyati va ularni kamaytirish yo'llari	440
Xolmamatov Farhodjon Kubayevich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, professor	
Baholash faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari va uning huquqiy asoslari	446
Bobirjon Aktamov , mustaqil tadqiqotchi	
Suv resurslaridan foydalanishni iqtisodiy boshqarish samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti.....	454
Axmedov Sayfullo Normatovich , t. f. n., mustaqil tadqiqotchi	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqarishni takomillashtirish metodologiyasini ishlab chiqish.....	459
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	

MULK IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MUAMMO VA YECHIMLAR

Ermatov Musojalil Komilovich

“Alfraganus university” “Moliya” kafedrası dotsenti v. b.

Abdunazarov Oybek Abdumutalibovich

“Alfraganus university” “Iqtisod va moliya” kafedrası katta
o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqola jamiyatdagi mulk va mulkchilik munosabatlari mazmuni, undagi iqtisodiy xavfsizlik chegaralarini ochib beradi. Mulk daxlsizligi va abadiyligi, xususiyl mulkni himoya qilish sohasidagi iqtisodiy va huquqiy yo'nalishini aniqlash va barcha bilan tanishtirish ishlariga asosiy e'tibor qaratiladi. Davlat mulki huquqlarini amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlarini rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar misolida tushuntirib, uning kafolat chegaralarini aniqlashdan iborat hisoblanadi.

Shuningdek, mulk subyektlari (ya'ni mulkning egalari) tomonidan o'z huquqlarni suiiste'mol qilish bilan bog'liq bo'lmagan huquqni cheklash sohasida o'tmishdagi davlatlar va rivojlangan davlatlar me'yoriy ijodkorligi tajribasi tahlil qilinadi. Undagi iqtisodiy tartiblar bilan birgalikda qonun chiqaruvchining Konstitutsiyada mustahkamlangan asosiy yondashuvlari davlat, shuningdek, umumiy va maxsus huquqiy, moliyaviy hujjatlarga asoslanadi.

Kalit so'zlar: Davlat mulki, xususiyl mulk, ekspropriatsiya, reaksiya mulkiyl sanksiya, abadiyl va daxlsiz mulk, mulk xavfsizligi, mulk huquqlar, mulk huquqlarni cheklash.

Abstract: The article reveals the content of property and property relations in society, the limits of economic security in it. The main attention is paid to the definition and familiarization of everyone with the economic and legal direction in the field of inviolability and perpetuity of property, protection of private property. It consists in explaining the features of the implementation of the right of state property on the example of developed and developing countries and determining the limits of its guarantees.

It also analyzes the experience of normative creativity of past states and developed countries in the field of restriction of the right, not related to the abuse of their rights by the subjects of ownership (that is, the owners of property). Together with the economic procedures contained in it, the main approaches of the legislator, enshrined in the Constitution, are based on state, as well as general and special legal and financial documents.

Key words: state property, private property, expropriation, reactive property sanction, eternal and inviolable property, property security, property right, restriction of property rights.

Аннотация: В статье раскрывается содержание отношений собственности и собственности в обществе, пределы экономической безопасности в нем. Основное внимание уделяется определению и ознакомлению всех с экономико-правовым направлением в области неприкосновенности и бессрочности собственности, защиты частной собственности. Он заключается в разъяснении особенностей реализации права государственной собственности на примере развитых и развивающихся стран и определении пределов ее гарантий.

Также анализируется опыт нормативного творчества прошлых государств и развитых стран в сфере ограничения права, не связанного со злоупотреблением своими правами субъектами собственности (то есть собственниками собственности). Вместе с содержащимися в ней экономическими процедурами основные подходы законодателя, закрепленные в Конституции, базируются на государственных, а также общих и специальных правовых и финансовых документах.

Ключевые слова: государственная собственность, частная собственность, экспроприация, реактивная имущественная санкция, вечная и неприкосновенная собственность, обеспечение собственности, право собственности, ограничение права собственности.

KIRISH

Inson shuurida moddiy ne'matga bo'lgan talab, o'ta kuchli darajadagi sezgi organlariga ta'sir etuvchi manba hisoblanadi. Sababi barchaga ma'lum, moddiy ne'mat zaminida boylik, boylikka intilish esa, beqiyos mol-mulkni to'plash, mulk jamg'arilishi natijasida yirik boy otani tashkil etishida. Boy ota esa, hayot lazzatlaridan benazir bahra olish omilini mulk jamg'arishda deb hisoblaydi. Taajjubki, dunyoparastlar boylikni moldan qidiradilar¹. Bunday holatlarga jamiyatimizning rivojlanish tizimi tarixida ko'plab misollar mavjud.

Muqaddas Injil kitobida "Yeb, to'yganingizda, chiroyli uylar qurib, joylashganingizda, mol, qo'ylaringiz, oltin-kumushingiz va barcha mulkingiz ko'payganda, gerdayib ketmanglar²" degan ahdnoma bayon etilgan.

Bu bilan u davrlarda ham mulkka bo'lgan talab hozirgi kuning talabidan kam emasligi to'g'risida ma'lumot bermoqda. Umuman odam bolasi shu qisqa hayotdan lazzatlanish manbasini puldorlik san'atidan izlaydi. Puldorlik san'atining hosildor mevasi bu mulk. Mulkni ko'paytirish va himoya qilish dunyo hamjamiyatning asosiy muammosi hisoblanib kelmoqda.

Bizning diyorlarda ham bu kabi iddaolar talaygina. Ushbu masalaga Prezidentimiz Sh. M. Mirziyoyev quyidagicha tanbeh bergan: "Axir, biz xususiy mulk daxlsizligini kuchaytirish bo'yicha ozmuncha harakat qilyapimizmi? Bundan buyon mulk huquqini cheklashga oid har qanday harakat faqat sud orqali bo'ladi"³.

Tadqiqotning g'oyasi davlatimiz tomonidan belgilangan mazkur vazifa asosiga tayanadi. Unda davlatning tabiiy resurslari (davlat mulki) va fuqorolarning mulk daxlsizlik chora-tadbirlarini ishlab chiqishni yanada kuchaytirish, mulkning huquqiy chegara qobig'ini aniqlash markaziy o'rinni egallaydi.

ASOSIY QISM

Yer zaminiga inson ayog'i tushgan vaqtdan shu kunimizgacha jamiyat rivojlanishining yagona muammosi mulkka e'tibor va uni qonuniy, ma'naviy himoya qilishga qaratilgandir.

Avesto⁴da inson – yerni, mollarni parvarish qilgan, odamlarning mol-mulkiga ko'z olaytirmagan, tabiatni asrab-avaylab, undan zavq olgani uchun insonning joni (keyingi hayotida) ham bitmas-tuganmas rohat va farog'atga burkanadi, degan bitik yozilgan.

Mesopotamiya⁵da xususiy mulkchilik va tovar-pul munosabatlariga nisbatan qonunlar joriy etilishi mazkur davlatning tez rivojlanishi xususiyatlari hisoblangan. U davrda, ya'ni miloddan avvalgi 2800 yil oldin Bobil podshohi Xammurapining qonuni mavjud bo'lib, unda davlatning sinfiy va sotsial jihatdan mulki mukammal ajratilgan. Uning toshga yozilgan qonunida kuchlilar zaiflarni cheklamasligi kerak⁶ligi to'g'risida qat'iy qoidasi yozilgan. Unga ko'ra, birovning xususiy mulkiga ko'z olaytirgan, unga zarar yetkazgan insonlar iqtisodiy jihatdan jazolangan. Ushbu qonunlar mamlakatni iqtisodiy boshqarish sohasidagi dastlabki chizgilari bo'lib, uning natijasida mamlakat ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy ravnaq topganligini bildiradi.

Konfutsizm⁶ ijtimoiy axloq va huquq doirasida tabiiy huquq nazariyasi ilgari surgan. Aristokratlar va xalq o'rtasida vujudga kelgan quldorlik hamda xususiy mulk himoya qilingan. Konfutsiy buyuk jamoa mulki (dehqonlar jamoasi) va xususiy egalik (quldorlar mulki)ni ajratgan, unda xususiy mulk himoyasi quvvatlangan.

Quroni Karimda, mol-mulk bola-chaqa shu hayotiy dunyo ziynati⁷ ekanligi aytiladi.

Shuningdek: "Ey mo'minlar, o'sha donishmandlar, rohiblardan ko'pchiligi odamlarning mollarini nohaqlik bilan yeydilar va Olohning yo'lidan to'sadilar. Oltin-kumushni bosib, uni Alloh yo'lida infoq-ehson qilmaydigan kimsalarga alamli azob xushxabarini bering!"⁸ degan oyatlar keltirilgan, uning izohida esa, bu oyatda odamlarning pul-mollarini tolon-taroj qiladigan yahudiy donishmandlari va nasroniy rohiblari bilan bir qatorda musulmonlarning orasidagi ayrim boylikka mukkasidan ketgan va to'plagan mol-dunyolarining zakotini bermaydigan kimsalar ham ashaddiy azobga duchor bo'lishlari bayon qilingan.

Bizga ma'lumki, yuqorida zikr etilgan kitoblar nozil etilgan vaqtda kurrayi zaminda quldorlik jamiyati hukm surgan. Ushbu davrlarda insonlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabat naqadar yomon holatda, hech kim, hech kimning moliyaviy haqqidan va qolaversa mol-mulkidan, hatto inson qadri sariq chaqaga ham teng bo'lmagan

1 Qarang: Tohir Malik. Odamiylik mulki. –T.: "Sharq", 2014. –b. 350

2 Qarang: Qonunlar. Injil. Muqaddas Kitob / O'zbek tilidagi 8–BOB – Egamizni unutmaslik haqida ogohlantirish. <https://kitobook.com/web/INJIL/vz-005-deut-muqaddas-kitob-injil.html>

3 Qarang: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi 2022-yil 20-dekabr

4 Avesto: Yasht kitobi. /M. Isxosht tarjimasi. – T.: "Shark", 2001 – b. 12

5 Qarang: Orziyev M. Z. Ergashev J. Y. Jahon sivilizatsiyalari tarixi. /O'quv-uslubiy qo'llanma. –Buxoro. 2018. –b. 19

6 Qarang: Konfutsiy. Suhbat va mulohazalar / – T.:Yangi asr avlodi, 2014. – 72 b.

7 Qarang: Qur'oni karim. Kahf surasi 46-oyat. Alovuddin Mansur. O'zbekcha izohli tarjima. Qur'oni karimni o'rganish ilmiy markazi. 2004. – 333-b.

8 Qarang: Tavba surasi 34-oyat. Qur'oni karim. Alovuddin Mansur. O'zbekcha izohli tarjima. Qur'oni karimni o'rganish ilmiy markazi. 2004. – 215-b

jamiyat bo'lgan. Shu bois, bunday jamiyatni Alloh tomonidan ham ma'naviy ham iqtisodiy tartibga solinmasa, hech qaysi o'sha davrning donishmandi tartibga solishi amrimahol bo'lgan.

Fan ta'limotlar tarixidan ma'lumki, bizning jamiyat o'zining rivojlanish bosqichlarida beshta ijtimoiy-iqtisodiy farmatsiyalarni o'tkazdi. Ular ibtidoiy, quldorlik, kapitalistik, sotsialistik va hozirda bozor iqtisodiyoti jamiyatlari hisoblanadi. Mazkur jamiyatlarining rivojlanish bosqichlari shundan dalolat beradiki, qaysi jamiyatda mulk iqtisodiy, ma'naviy va qonuniy himoyalangan bo'lsa, o'sha jamiyat tuzumining umri uzoq davr yashaganligi yuqorida asoslab berildi.

Bizning zamonda, hurfiylikka (ko'p adabiyotlarda plyuralizm ham deyiladi) keng o'rin berish, har qanday fikrni atroflicha tahlil etish, mulkiy munosabatlardagi shartnomalarni moliyaviy va qonuniy talablarni aniq izohlash lozim bo'lib qoldi. Chunki, davr taqozosi bilan mamlakatga yot g'oya bilan birga, xorijiy adabiyotlar o'rganish va undagi so'zlar iqtisodiyotga kirib kelishi turli tushunchalar chalkashtirilib, natijada mamlakat mulkiga va uning natijasida tabiiy resurs va iqtisodiyotiga zarar yetkazish hollari ham bor gap. Shu bois, mulkchilikda milliy havsizlik yoki iqtisodiy milliy havsizlik tushunchalariga aniqlik kiritilishi jamiyatimizning markaziy muammosiga aylandi.

Sobiq sovet ittifoqi⁹ davlatining konstitutsiyasida SSSRning iqtisodiy tizimi sovet fuqorolarining mulki, kollektiv va davlat mulki asosida rivojlanadi. Undagi yer va yer osti boyliklari, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi o'zining tabiiy holatida shu hududda yashovchi xalqlarning ajralmas mulki bo'lib, xalq deputatlari Kengashlari tasarrufida fuqorolar, korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning foydalanishi uchun beriladi. SSSR fuqarosining mulki uning shaxsiy mulki bo'lib, moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirish uchun foydalaniladi.

“Davlat mulki bu umumittifoq mulki, ittifoq respublikalarining mulki, avtonom respublikalarining mulki, avtonom viloyatlar, avtonom okruglar, hududlar, viloyatlar va boshqa ma'muriy-hududiy birliklar (kommunal mulk)”, – deya yozilgan.

Ushbu sobiq konstitutsiyada tabiiy boylik xalq mulki ekanligi belgilanmoqda, lekin bu mulkni avaylab asrash, keyingi avlodlarga yetkazish omili tugul, himoya qilish, uning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash to'g'risida o'ylab ham ko'rilmagan. Sovetlar mulkini umumittifoq yemirdi, chet el diplomatlari madaniyat bilan tabiiy resurslarni xorijga tashib ketdi, buning natijasida sobiq sovet davlati bir inson umricha yashadi xolos. Demak, davlat tabiiy boyligini asrash, xalq mulkini himoya qilish iqtisodiy xavfsizlik chora-tadbirlarining asosiy muammosi bo'lib, uning iqtisodiy samaradorligini ta'minlash birinchi sharti bo'lsa, ikkinchi sharti esa, xalq mulkining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashi lozim deya xulosa qilamiz.

Sobiq sovetlar mamlakati qarama-qarshi ufqida joylashgan hozirgi kunda ham yirik davlat hisoblanmish Amerika Qo'shma Shtatlarida mulkka bo'lgan e'tibor va uning konstitutsiyasi bilan quyida tanishamiz.

AQSh konstitutsiyasi 1787-yil 17-sentyabrda Filadelfi shahrida qabul qilingan. Huquqlar to'g'risidagi Billni tashkil etuvchi boshqa tuzatishlar bilan u 1789-yl 5-sentyabrda Kongress¹⁰ga kiritilgan 1791-yil 15-dekabrda kerakli miqdordagi shtatlar tomonidan qabul qilingan.

Unga ko'ra, AQSh g'aznasidan oltin va qimmatbaho metallar faqat maxsus qonunlar bilan tasdiqlangan hujjatlar asosida olinadi, davlat dollarining kelib tushishi va sarflanishi to'g'risidagi batafsil hisobotlar ma'lum muddatda e'lon qilinadi.

Hech bir shtat¹¹ Kongressning roziligisiz import qilinadigan yoki eksport qilinadigan tovarlarga har qanday soliq yoki bojlar qo'yishga haqli emas, bunday bojlar va soliqlardan olingan sof daromad Qo'shma Shtatlar G'aznachiligi tomonidan boshqariladi va barcha bunday qonunlar Kongress tomonidan qayta ko'rib chiqilishi va nazorat qilinadi.

Kongressning roziligisiz hech bir davlat belgilanmagan soliqni undirishga, tinchlik davrida armiya yoki harbiy kemalarni saqlashga, boshqa davlat yoki xorijiy davlat bilan bitim yoki shartnoma tuzishga yoki urush boshlashga haqli emas.

Asossiz tintuv va hibsga olish bilan odamlarning shaxs, qog'oz va mulk daxlsizligi haqidagi huquqi buzilmaydi, tintuv va hibsga olish to'g'risidagi farmoyishlar qasamyod yoki tasdiqlash bilan tasdiqlangan uzrli sabablarga ko'ra, tintuv o'tkaziladigan joy va hibsga olinadigan shaxslarning aniq tavsifi bilan berilishi mumkin.

Hech kim sudlovning iltimosnomasi yoki ayblovl xulosasi bo'lmagan taqdirda, hech kim sharmandali jinoyat uchun javobgarlikka tortilmaydi,

Bir jinoyat uchun hech kim ikki marta hayotini yo'qotish yoki tana daxlsizligini buzish bilan tahdid qilinishi mumkin emas, hech kim jinoyat ishida o'ziga qarshi ko'rsatma berishga majburlanmaydi;

Hech kim qonun hujjatlarida belgilangan tartibda hayotdan, ozodlikdan yoki mulkdan mahrum etilishi mumkin emas;

Xususiyl mulk adolatli tovonsiz davlat ehtiyojlari uchun olinmaydi.

9 Qarang: Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifoqining Konstitutsiyasi 1977-yil 7-oktyabrda 9- chaqiriq SSSR Oliy Kengashining navbatdan tashqari 7- sessiyasida qabul qilingan. 2-bob. Iqtisodiy tizim. – 3-b.

10 Qarang: AQSh Konstitutsiyasi Bill Huquqlari. Beshinchi tuzatish. 1791-yil 15-dekabr.

11 Izoh: 50ta davlatlarni barishtirgan AQSh.

Jinoiy javobgarlikka tortilmasligi va o'ziga qarshi ko'rsatma berishga majburlanmasligi, davlatning adolatli to'vonsiz xususiy mulkni tortib olishga haqqi yo'qligi qayd etilmoqda.

Shuni ta'kidlash kerakki, Amerika qonunchiligida jazolanish emas, balki qayta jazolanish kafolati mavjud. Bu shuni anglatadiki, shaxs sud tomonidan oqlanganidan keyin xuddi shu jinoyat uchun qayta ayblash mumkin emas.

Amerika davlatidagi mulkka bo'lgan bunday munosabat metin temirdek konstitutsiyasida belgilangan bo'lib, undan 232 yildan buyon amalda foydalanib kelmoqda. Shuningdek, AQShning federal rezervlariga qarashli Fornoks¹² oltin ombori mavjud bo'lib hozirgi kunda dunyodagi davlatlar oltinining 20 foizi saqlanadi. U 2-jahon urushidan keyingi davlatlarning pul birligini to'lov qiymati sifatida, keyinchalik esa, davlatlarning to'lov majburiyatlari sifatida tashkil etilgan. Ushbu ombor qimmatli sirlarini Amerika moliya vaziri ham bilmasligi to'g'risida ma'lumotlar mavjud, u ombor tashkil etilganidan buyon na audit o'tkazilgan va na bir mamlakatning rahbari kirib ko'rgan, mana shu mamlakatning o'z mulkiga nisbatan iqtisodiy himoya qobig'i hisoblanadi.

Mulk munosabatlari to'g'risida Yaponiya jamoatchiligi tahlili bilan tanishib chiqamiz.

Yaponiya konstitutsiya¹³si 1889-yilda qabul qilingan. Uning namunasi Yevropa davlatidagi eng reaksion¹⁴ konstitutsiya Purussiya konstitutsiyasi bo'lib, u 1850-yilda qabul qilingan. Mazkur konstitutsiya imperatorga cheksiz qonuniy imkoniyatlar bergan. Imperatorga qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati amallarini bergan.

Yaponiya konstitutsiyasiga rasmiy ravishda Meydzi o'sha vaqtning imperatori o'zgartirishlar kiritgan. Konstitutsiya 11 bob va 103 ta moddadan iborat. U 1947-yil 3-maydan kuchga kirgan. Hozirga qadar bu konstitutsiyaga o'zgartirishlar kiritilmagan.

Yaponiya konstitutsiyasi mulk sohasida, asosan, shaxsiy mulk huquqni, uning erkinligini ifodalash va mulkning yangi iqtisodiy faolligiga asoslanadi. Unda xususiy mulk huquqi davlat tomonidan himoyalangan. Xususan, Yaponiya konstitutsiyasining 29-moddasi¹⁵da mulk sifatiga alohida e'tibor berilgan bo'lib unga ko'ra, mulkga egalik qilish huquqi daxlsizdir. Mulk huquqlari jamiyat manfaatlariga muvofiq qonun bilan belgilanadi.

Yaponiya Konstitutsiyasining 98-moddasi¹⁶da "Ushbu konstitutsiya xalqning oliy qonunidir. Hech bir qonun, farmoyish, imperator qarori yoki hukumatning boshqa hujjati yoki uning qoidalariga zid bo'lgan bir qismi yuridik kuchga ega bo'lmaydi. Yaponiya tomonidan tuzilgan shartnomalar va davlatlarning belgilangan qonunlariga sodiqlik bilan rioya qilish kerak"ligi yozilgan.

Yaponiya konstitutsiyasi mazkur modda bilan ushbu davlatning "Yerlarni egallab olish to'g'risidagi qonun"i bilan davlat chorasini qo'llash tartibi, shartlari va oqibatlarini belgilaydigan bir qator maxsus aktlarini tartibga soladi.

U Yaponiya daryosi to'g'risidagi qonun, shahar rejalashtirish qonuni yuk tashish to'g'risidagi qonun, ko'p funksiyali to'g'on (atom energiya stansiyasi), madaniy boyliklarni muhofaza qilish to'g'risidagi qonun, va boshqalar normativ-huquqiy hujjatlar asosida mulk chegara qobig'i belgilangan.

Shuningdek, ekspropriatsiya¹⁷ mexanizmi Yaponiya Fuqarolik Kodeksining amal qilishiga asoslanadi loyiha tashabbuskori va yer egasi o'rtasida yer uchastkasini majburiy sotib olish/sotish shartlari to'g'risida shartnoma tuzilgan taqdirda, Musodara qilish to'g'risidagi qonunning 116–121 bo'limlari bilan yer "Yerlarni olib qo'yish to'g'risida"gi Qonunning 39, 47³-moddalari bilan tartibga solinadi. Unga ko'ra, tashabbuskor loyiha egasi avvalo:

- 1) olib qo'yish maqsadida ekspropriatsiya qilish to'g'risidagi mulk qarorlariga tegishli bayonot e'lon qiladi, yoki
- 2) nisbatan muomaladan hududni ozod qilish uchun ta'riflar obyektlar (yer va mulk bo'yicha tegishli hujjatlar ilova qilingan holda) taqdim etilishini belgilaydi.

Bu holat namunali hisoblanadi. O'z pullariga ishonadigan milliy va xorijiy investorlar uchun va Yaponiyaning vakolatli organlar va tashkilotlarning boshqa mulki bo'lsa, bu "mulk huquqining daxlsizligi" inson va shaxsning asosiy huquqi sifatida emasligidan dalolat beradi.

Shunchaki deklaratsiya, balki davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining yetakchi tamoyili bo'lib, bunga barcha sa'y-harakatlarni amalga oshiradi ushbu mulk huquqning buzilishiga yo'l qo'yish yoki xususiy huquq manfaatlarini muvozanatini tiklash jamoat xavfsizligini ta'minlash paytida ularning buzilishi yoki jamoat manfaatlarini himoya qilish tartibini belgilaydi.

Yaponiya qonun ustuvorligining amal qilishiga asoslangan izchil va bashorat qilinadigan mulk to'g'risida siyosat olib boradi. Huquqlarni cheklashga ruxsat beradi, ulardan tashqari mulkni suiiste'mol qilish taqiqlanadi.

12 Izoh: AQShda dunyodagi ba'zi davlatlarning oltin saqlash ombori mavjud.

13 Qarang: The Constitution of Japan promulgated on November 3, 1946, came into effect on May 3, 1947. Chapter III. – p. 4.

14 Izoh: Reaksiya – o'z manfaatlarini uchun kurashuvchi, eski tartibni saqlab qolish yoki tiklashga intiluvchi.

15 Qarang: The Constitution of Japan promulgated on November 3, 1946, came into effect on May 3, 1947. Chapter III. – p. 4.

16 Qarang: The Constitution of Japan promulgated on November 3, 1946, came into effect on May 3, 1947. Chapter X. – p. 10.

17 Izoh: Ekspropriatsiya – davlat hokimiyati tomonidan majburiy ravishda (haqini to'lab yoki to'lamasdan) mulkdan mahrum qilish. Ekspropriatsiyaning asosiy turlari natsionalizatsiya, rekvizitsiya, musodara hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida mulkka bo'lgan munosabat to'g'risida quyida tanishamiz.

O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi 2023-yil 30-aprelida yangi tahriri umumxalq referendumida qabul qilindi, 1-maydan kuchga kirdi. Ushbu konstitutsiyaning 41-moddasida:

Har bir shaxs mulkdor bo'lishga haqli.

Bank operatsiyalarining, omonatlarning va hisobvaraqlarning sir tutilishi, shuningdek meros huquqi qonun bilan kafolatlanadi, deb belgilangan, xavfsiligi to'g'risida ma'lumotlar yo'q.

Bizda mulkchilik "O'zbekiston Respublikasida mulkchilik to'g'risida"gi Qonun¹⁸ bilan tartibga solingan uning 3-moddasida mulk obyektlari belgilangan, unga ko'ra:

O'zbekiston Respublikasi hududidagi yer, yer osti boyliklari, ichki suvlar, havo havzasi, o'simlik va hayvonot dunyosi, imoratlar va inshootlar, mahsulotlar, turar joy va kvartiralar, mahsulot belgilari, sanoat namunalari, ixtiralar, foydali modellar, sanoat namunalari, integral mikrosxemalarning topologiyasi, seleksiya yutuqlari, mahsulot belgilari va xizmat ko'rsatish belgilari, asbob-uskunalar, moddiy va ma'naviy madaniyat buyumlari, pullar, qimmatli qog'ozlar va boshqa mol-mulklar; insonning mehnat qilish qobiliyati, mamlakat mulk obyekti hisoblanadi.

5-moddasida mulk shakllari belgilangan, unga ko'ra:

O'zbekiston Respublikasida mulk quyidagi shakllarda bo'ladi:

- xususiy mulk, shirkat (jamoa) mulki, ma'muriy-hududiy tuzilmalarning mulki (kommunal mulk), davlat mulki, aralash mulk va
- boshqa davlatlar hamda xalqaro tashkilotlar yuridik va jismoniy shaxslarining mulklardan iborat.

O'zbekiston Respublikasi barcha mulk shakllarining teng huquqliligini va huquqiy jihatdan muhofaza etilishini kafolatlaydi.

Mazkur qonun mamlakatimiz ichki mulkchilik tartibini belgilaydi. Davlatning mulkiga, tabiiy resurslariga ta'sir qiluvchi tashqi omillar xujumidan himoya qiluvchi qonuniy qobiq vositasi, ya'ni iqtisodiy xavfsizlik talablari yo'q.

Shuningdek, 2022-yil 1-sentyabrdan boshlab, xususiy mulkka egalik qilish, undan foydalanish va uni tasarruf etish huquqini bevosita yoki bilvosita cheklashni nazarda tutuvchi, mulkiy munosabatlarda bozor iqtisodiyoti tamoyillarini to'liq joriy etishga to'sqinlik qiluvchi tartiblar, talablar va cheklovlar bekor qilindi¹⁹.

Ushbu farmon mamlakatimiz yer uchastkalari va yer mulki bilan bog'liq huquqiy munosabatlarni tartibga soladi. Tashqi investorlarga berilgan yer uchastkalarining yer osti boyliklari saqlash va ularni tartibga solish chegara qobig'ini belgilash muammosi hanuz o'z yechimini topgani yo'q.

Shu munosabat bilan, biz mamlakatimizning moliyaviy chegarasi va uning iqtisodiy xavfsizligi to'g'risida o'zbek olimlari xususiy fikrlari bilan tanishamiz.

H. P. Abulqosimov²⁰ "Iqtisodiy xavfsizlik" tushunchasida eng umumiy tarzda mamlakatning moddiy va nomoddiy, qayta tiklanadigan va tiklanmaydigan iqtisodiy salohiyati aks etadi, degan fikr keltirilib, lekin ushbu monografiyada boshqa iqtisodiy adabiyotlarda turlicha fikrda bayoni keltirilgan. Ung ko'ra bir guruh rus olimlari mazkur tushunchani iqtisodiy mazmuni sifatida mamlakatning yetarli mudofaa salohiyati, davlat siyosatining ijtimoiy yo'naltirilganligi, milliy manfaatlarni himoya qilishni kafolatlashga qodir bo'lgan iqtisodiyot va hokimiyat institutlarining holati sifatida ta'riflagan. Masalan, D. V. Gordienko²¹ning fikricha, iqtisodiy xavfsizlik milliy xo'jalikning ichki va tashqi tahdidlardan himoyalanih holati bo'lib, bu holat jamiyatning izchil rivojlanishini, ichki va tashqi salbiy omillar ta'sir ko'rsatayotgan sharoitda ham iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligini ta'minlashi lozim.

L. I. Abalkin²² Iqtisodiy xavfsizlik tushunchasini davlat siyosati darajasida uch elementiga ajratib quyidagicha ta'rif etgan:

- iqtisodiy mustaqillik. Jahon xo'jaligida iqtisodiy mustaqillik mutlaq xarakterga ega emas, chunki u xalqaro mehnat taqsimoti milliy iqtisodiyotlarni o'zaro bog'liq qilib qo'yadi. Bunday jarayonda iqtisodiy mustaqillik mazmuni yo'q bo'lib, davlatning iqtisodiy resurslar ustidan nazorat o'rnatish imkoniyatini, jahon savdosi, kooperatsiya aloqalari, ilmiy-texnika yutuqlarini ayirboshlashda teng ishtirok etish va raqobatbardoshlikni ta'minlaydigan ishlab chiqarish, samaradorlik va sifat darajasiga erishishni anglatuvchi tushunchadir;
- milliy iqtisodiyotning barqarorligi. U shaklidan qat'i nazar mulkchilikning himoya qilinishi, tadbirkorlik faolligi uchun ishonchli sharoit va kafolatlarining yaratilishi, mamlakatdagi holatning yomonlashuviga,

18 Qarang: O'zbekiston Respublikasida mulkchilik to'g'risida Qonun 1990-yil 31-oktyabr

19 Qarang: "Mulk huquqining daxlsizligini ishonchli himoya qilish, mulkiy munosabatlarga asossiz aralashuvga yo'l qo'ymaslik, xususiy mulkning kapitallashuv darajasini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Pf-198-sonli Farmoni 2022-yil 24-avgust.

20 Qarang: Abulqosimov H. Iqtisodiy xavfsizlik. – Toshkent, "Akademiya", 2006. – 14-b.

21 Qarang: Гордиенко Д. В. Основы экономической безопасности государства. Курс лекций: учеб-метод пособие. – М.: Инфра-М. 2009.

22 O'sha manba.

beqarorlikka olib keluvchi omillarning jilovlanishini (ya'ni iqtisodiyotdagi kriminal tuzilmalarga qarshi kurash, daromadlar taqsimlanishida jiddiy farqlar, tabaqalanishning kelib chiqishi, ijtimoiy ziddiyatlarning keskinlashib ketishiga yo'l qo'ymaslik) taqozo etadi;

- rivojlanish va taraqqiy etishga qodirlik darajasi. Bunda investitsiya va innovatsiyalar uchun qulay muhitning yaratish, ishlab chiqarish faoliyatining muntazam modifikatsiyalashuvi, yangilanishi va takomillashib borishi, xodimlarning bilim, kasb-malaka, umumiy madaniy darajasining o'sib borishi milliy iqtisodiy barqarorlik mavjudligining zaruriy shartiga aylanishini ifodalaydi.

E. Buxvald²³ ijtimoiy nuqtaiy nazardan, iqtisodiy xavfsizlik ijtimoiy-iqtisodiy tizimda aholi hayot faoliyatining normal sharoitlarini yaratish, xalq xo'jaligini resurslar bilan barqaror ta'minlash hamda milliy davlat manfaatlarini amalga oshirishga qodirligini ifodalaydigan sifat ko'rsatkichi deb ta'rif etgan.

M. Spanov²⁴ "Iqtisodiy xavfsizlik" tushunchasining mohiyatini anglash uchun, dastavval, "rivojlanish", "barqarorlik" va "xavfsizlik" tushunchalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash lozim. Ushbu tushunchalar iqtisodiy xavfsizlikning asosiy xususiyatlari, to'ldiruvchilari hisoblanadi. Agar milliy iqtisodiyot rivojlanmasa, u holda uning amal qilish imkoniyatlari, ichki va tashqi tahdidlarga qarshiligi, turli o'zgarishlarga moslashuvchanligi kamayadi, deya etirof etgan.

Davlatning iqtisodiy barqarorligi va xavfsizligi bu butun davlat tizimining muhim elementlaridir.

Barqarorlik bu mamlakatning iqtisodiy tizimi ichidagi tabiiy resurslardan foydalanish va yalpi ichki mahsulotni yaratish tartibdagi aloqalari, ushbu aloqalarning mustahkamligi, makroiqtisodiyotdagi ichki va tashqi moliyaviy inqirozlarga, iqtisodiy tahdidlarga (ya'ni sanksiyalarga) qarshi kurasha olish qobiliyatini ifodalaydi.

Iqtisodiy xavfsizlik esa mamlakat tizimidagi iqtisodiy obyektlarning ichki va tashqi tahdidlar sharoitida yashay olish hamda rivojlanish qobiliyatiga egalik, ko'zda tutilmagan, aniqlanishi qiyin bo'lgan noxush omillar ta'siriga bardoshlilik holati, tabiiy resurslarni tashqi moliyaviy kuchlardan himoyalashni ifodalaydi.

Yuqoridagi fikrlarga asoslangan holda, davlatning rivojlanishi, barqarorligi va xavfsizligi tushunchalarining o'zaro bir-biriga bog'lab umumiy iqtisodiy xavfsizlik tushunchasi bu milliy iqtisodiyot mustaqilligi, uning barqarorligi, mustahkamligi, muntazam yangilanishda va o'z-o'zini yanada takomillashib borishda qodir va imkoniyatlari kengligini ta'minlovchi sharoit va omillar yig'indisi deb ta'riflashimiz mumkin.

Shuningdek, iqtisodiy xavfsizlik iqtisodiyotning turli subyektlariga tegishli bo'lib, ular quyidagilardan iborat: alohida fuqarolar; xususiy tadbirkorlik, biznes, davlat korxonalari, milliy iqtisodiyot va davlat.

Ichki iqtisodiy sohalarida xavfsizlik tabiiy, texnikaviy-iqtisodiy, infratuzilmaviy, ijtimoiy, mikro va makroiqtisodiy rivojlanishning boshqa omillari, shu bilan birga, beqarorlik, tanglikni keltirib chiqaruvchi ichki va tashqi tahdidlar ta'siridan himoya qiluvchi ichki immunitetlar bilan bog'liqdir. Tashqi iqtisodiy sohadagi xavfsizlik mamlakatning jahon bozoridagi raqobatbardashligi, milliy valyutasi barqarorligi, davlatning moliyaviy ahvoli bilan tavsiflanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Har bir xalqning rivojlanishi unda yashayotgan insonlarning intellektual mulki markaziy o'rinda turadi. Mazkur insonlarning ilmiy solohiyati shu jamiyatning tabiiy resurslaridan foydalanishi va yalpi ichki mahsulot yaratilishida kam resursdan foydalanib, yuqori darajada daromad olinishi ko'lami bilan belgilanadi.

Davlatning rivojlanishi shu jamiyatdagi tabiiy resurs, intellektual mulk himoya qilish bosh mezonini hisoblanadi. Ushbu fikrlarni asoslash uchun jahon hamjamiyatida ko'plab misollar bor. Misol uchun:

Yaponiya davlati tabiiy boyliklari yo'q bo'lishiga qaramasdan, ular insonning intellektual mulkiga e'tibor qaratgan, natijasi barchamizga ma'lum.

Amerika davlati intellektual mulk himoya qobig'i rivojlangan, tabiiy resurslariga boy bo'lishiga qaramasdan ulardan samarali foydalanish natijasida o'zidagi ba'zi neft va boshqa konlarini ma'lum vaqtgacha ishlatmaslik tartibini joriy etgan. Natijada dunyoda eng boy va siyosati kuchli mamlakat hisoblanadi.

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining²⁵ 17-moddasida:

1. Har bir inson yakka holda, shuningdek, boshqalar bilan birgalikda mulkka egalik qilish huquqiga ega.
2. Hech kim zo'ravonlik bilan o'z mulkidan mahrum etilishi mumkin emasligi belgilangan.

Biz yuqoridagi tadqiqot xulosalarimiz va mulkiy munosabatlar va inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi asosida quyidagi takliflarni beldiramiz:

- O'zbekistonda har qanday mulkni himoya qilinishi bosh qomusimizga tarkibiga kiritilishi lozim.
- Tabiiy resurslardan foydalanish Senat qarorlari asosida foydalanishi huquqi belgilanishi zarur.
- Tabiiy resurslardan foydalanish Senat tomonidan ko'rib chiqilishi va nazorat qilish tartibi joriy etilsin.

²³ O'sha manba.

²⁴ Спанов М. Экономическая безопасность: сущность, критерии, факторы//Трансформационная экономика, 1998. – С. 3.

²⁵ Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining Rezolyutsiyasi 217 A (III) bilan 1948-yil 10-dekabrda qabul va e'lon qilingan.

- Senat tarkibiga mamlakatimizdagi tajribali iqtisodchi olim va akademiklar kiritilsin.
- Mamlakatimizdagi mavjud barcha universitet va institutlarda “Iqtisodiy xavfsizlik” darslari joriy etilishi darkor.
- Mulk daxlsizligi to'g'risida, unga bog'liq qonun va hujjatlar muntazam takomillashtirish to'g'risidagi takliflar ijtimoiy internet tarmoqlarida e'lon qilish veb-saytlari ochilsin.

Foydaniilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi. 2022-yil 20-dekabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mulk huquqining daxlsizligini ishonchli himoya qilish, mulkiy munosabatlarga asossiz aralashuvga yo'l qo'ymaslik, xususiy mulkning kapitallashuv darajasini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-198-sonli Farmoni. 2022-yil 24-avgust.
3. Alovuddin Mansur. Qur'oni karim. O'zbekcha izohli tarjima. Qur'oni karimni o'rganish ilmiy markazi. – 2004. – 768 b.
4. Sovet Sotsialistik Respublikalar Ittifoqining Konstitutsiyasi 1977-yil 7-oktyabrda 9-chaqiriq SSSR Oliy Kengashining navbatdan tashqari 7-sessiyasida qabul qilingan.
5. AQSh Konstitutsiyasi Bill Huquqlari. Beshinchi tuzatish. 1791-yil 15-dekabrda
6. The Constitution of Japan promulgated on November 3, 1946, came into effect on May 3, 1947.
7. “O'zbekiston Respublikasida mulkchilik to'g'risida”gi Qonun. 1990-yil 31-oktyabr
8. Abulqosimov H. Iqtisodiy xavfsizlik. – Toshkent, “Akademiya”, 2006. – 221-b.
9. Гордиенко Д. В. Основм экономической безопасности государства. Курс лекций: учеб-метод пособие. – М.: Инфра-М. 2009.
10. Спанов М. Экономическая безопасность: сущность, критерии, фармн//Трансформационная экономика, 1998. – С. 3.
11. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining Rezolyutsiyasi 217 A (III) bilan 1948-yil 10-dekabrda qabul qilingan.
12. Tohir Malik. Odamiylik mulki. – T.: “Sharq”, 2014. – 936 b.
13. Avesto: Yasht kitobi. /M. Ishaqov tarjimasi. – T.: “Sharq”, 2001. – 128 b.
14. Orziyev M. Z. Ergashev J. Y. Jahon sivilizatsiyalari tarixi. /O'quv-uslubiy qo'llanma. – Buxoro, 2018. – 167 b.
15. Konfutsiy. Suhbat va mulohazalar. – T.: Yangi asr avlodi, 2014. – 272 b.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.